

JOSEF HRONEK

O SOUČASNÝCH SMĚRECH PEDAGOGICKÝCH

JOSEF HRONEK

**O SOUČASNÝCH SMĚRECH
PEDAGOGICKÝCH**

PRAHA 1938

OBSAH

Úvod	3
1. Výchovné teorie v U. S. A.	3
2. Anglická pedagogika v první třetině dvacátého století	7
3. Současný stav pedagogiky ve Francii	10
4. Nová pedagogika belgická	13
5. Současná pedagogika holandská	15
6. Italská pedagogika	16
7. Německá pedagogika	19
8. Švýcarská pedagogika	26
9. Ruská pedagogika	28
10. Polská pedagogika	31
11. Současný stav pedagogiky u jižních národů slovanských	31
12. Pedagogika maďarská	33
13. Pedagogika u národů severských	33
14. Současná pedagogika československá	34

Zvláštní otisk z „Časopisu katolického duchovenstva“

**VYTISKLA ČESKOSLOVANSKÁ AKC. TISKÁRNA, PRAHA II.,
KARLOVO NÁM. Č. 5**

Úvod.

Podati stručně a výstižně všechny význačné zjevy současné pedagogiky v syntetickém obraze, jest úkol poměrně nesnadný; dosáhnouti pak toho, aby přehled všeho velice rozvětveného dnešního badání pedagogického byl úplný, je zatím sotva možné. Vysvětlení jest nasnadě. Celé bohaté a zajímavé dění světové pedagogiky 20. století je v neustálém kvasu a přerodu, někde v krizi, jinde se zas utěšeně rozvíjí. A tak se obor pedagogiky rozrůstá až do nepřehledné šíře, roztržtých na mnoho směrů. Nadto světová válka způsobila hluboký přelom, čtyřletá její epizoda urychlila vyvrcholení krise doby a společnosti nikdy nebývalými sociálními otřesy a revolucemi. Dřívější statiku pedagogického myšlení za klidných předválečných dob nahrazuje nyní dynamismus, hybnost a činnost pedagogické práce, která dospívá v četných státech k velké reformě školské.

V tomto nástinu dnešního stavu pedagogiky klademe si úkol informační. Všimneme si současných směrů pedagogických, které určují vybudování nové výchovy ve 20. století a budeme je sledovati v hlavních představitelích práce pedagogické u jednotlivých národů. Průkopníci moderní pedagogiky a nových škol řeší nezdědka stejné problémy rozličným způsobem, což přináší příliv nové pedagogické empirie.

1. V ý c h o v n é t e o r i e v U. S. A.

Abychom pochopili reformní pedagogické myšlení evropské, začínáme pohledem na moderní americkou pedagogiku.

Začátek pedagogické práce v U. S. A. byl dán H o r á c e m M a n n e m. Na Herbartovi ještě závislý byl F r a n c i s W. P a r k e r (zemř. 1902), ale záhy se dopracoval vlastní originální teorie výchovy. Učinit člověka lepším — to je centrální problém a cíl výchovy. Vývoj člověka závisí na dvou činitelích: na vrozených dispozicích po předcích a na prostředí. Aktuální otázky pedagogické, které zaměstnávaly hlavy evropských pedagogů, probral ve svých »Psychologických základech výchovy« W i l l i a m

T. H a r r i s (zemř. 1909). V pedagogice americké dlouho nebylo tvorby, ekvivalentní pedagogické práci evropské. Velký podíl na nynější rozsáhlé činnosti pedagogické má dynamismus amerického života. Pedagogické myšlení dospívá posléze k svému vrcholu v díle J o h n a D e w e y e (nar. 1859, čti Duje, univ. prof. v New Yorku). Dewey vyšel z W i l l i a m a J a m e s e (zemř. 1910, čti Džejmse, univ. prof. v Bostonu). James, jehož »The Principles of Psychology« jsou vyvrcholením introspektivní psychologie, je původce filosofického pragmatismu (z řec. pragma = jednání) svým dílem »Pragmatism« (1907, do češtiny přelož. r. 1916). Po prvé stanovisko pragmatismu vyslovil již filosof Charles P e i r c e (čti Phírs, prof. na John Hopkins University, zemř. 1914), v článku »Jak objasníme své ideje« v časopise Popular Science Monthly (1878): Pravdivost myšlenky poznáme podle jejích praktických důsledků. Na článek upozornil po 20 letech James a začal propagovati pragmatismus. Cílem myšlení a poznání jest jednání, aktivní činnost, nikoli pasivní vnímání. Proto jen takové poznání má význam a je podle Jamese pravdivé, které vede k novým a užitečným zkušenostem (utilitarismus). Dewey pak zdůrazňuje činné vytváření zkušeností, a tak jeho filosofie je i v pedagogice filosofií pragmatistickou. Dewey je teoretickým průkopníkem pracovní školy, zdůrazňuje spojení výchovy a školy k životu a společnosti. Se stanoviska sociálního posuzuje i potřebu výchovy, při tom však nezapomíná na mládí, naopak hájí právo dětí na dětství a nechce nutiti děti, aby byly pokud možno brzy vřaděny do života dospělých. Hlásal-li Parker: »Učte děti věcem, které mají býti konány, tím, že jim je dáváte dělat,« učinil Dewey ruční práci středem školní práce vůbec. Česky vyšla jeho »Škola a společnost« (1904), »Rekonstrukce ve filosofii« (1929), »Demokracie a výchova« (1932) a »Mravní zásady ve výchově« (1934). Pozoruhodná je práce G. S t a n l e y e H a l l a (zemř. 1925, čti Hóla) »Adolescence« (1914), obsáhlá syntetická pedopsychologická studie, která ovlivnila školy evropské. Jím byla pedopsychologie a genetická pedagogika obohacena o výzkum dítěte vzorně promyšlenými dotazníky. (Do češtiny přeložil J. Mauer »Vybrané stati pedopsychologické«, k nimž prof. Fr. Čáda napsal předmluvu, 1906). Z jeho žáků znám jest u nás F r e d e r i k T r a c y překladem díla »Psychologie dětství« (1904). Profesor standfordské university L e-

wis Madison Terman (nar. 1877), autor »The Mesurement of Intelligence« (1919) rozšířil testy Binetovy, pro mládež od 14. do 19. roku, poměr věku mentálního k chronologickému označil inteligenčním kvocientem. Na poli dětské psychologie získal si zásluhu též J. M. Baldwin. Zakladatelem kvantitativní pedagogiky a psychologie, která zkoumá a měří duševní jevy jako kvanta, je Edward Lee Thorndike (nar. 1874, čti Thorndajk), autor trojdílné »Educational Psychology« (1913-14, stoupenec umírněného behaviorismu, z angl. behaviour, čti bihevier = chování, psychologie, která vychází z pozorování chování). V psychologii učení stanovil zásadu na základě studia a pokusu se zvířaty, že se učíme pokusem a chybou. Thorndike jest přesvědčen, že zákonitosti, zjištěné v duševních projevech zvířat, platí také v duševním životě člověka. Z jeho prací do češtiny přeloženy: »Osobitost« (1926) a »Pedagogická psychologie« (1929). Krajním behavioristou je John Broadus Watson (nar. 1879, čti Uetsn). Teorii behaviorismu soustavně rozvíjí W. McDougall (zemř. 1871, čti M'k Dugl). Do češtiny byla přeložena jeho »Fysiologická psychologie« (1922) a »Psychologie. Studium chování« (1926).

Vpád nových myšlenek pedagogických do školy je ztělesněn v několika soustavách, které jsou více celkovou organizací školské práce než vlastní metodou. Jejich základní myšlenky ještě donedávna se zdály revoluční, dnes však jest znám jejich promyšlený plán a empirií vyzkoušeny jejich přednosti i nedostatky, což vede k tomu, že nutno postupovati kriticky při jejich zavádění a užívání. Nutno však zdůrazniti důležitou okolnost, že se nové pojetí organizace školské práce přizpůsobuje individualitě žákově, která byla cizí staré škole, jež žádala naopak na žáku, aby se přizpůsobil cele systému. Předním teoretikem a propagátorem individualisované výchovy na veřejných školách amerických je pedagogický filosof William H. Kilpatrick (nar. 1871, čti Khilpetryk, univ. prof. v New Yorku), jenž vypracoval podle Deweye projektovou metodu ve školské praxi (»The Classroom Teacher«, 1927). »Myslím,« praví, »že to, čemu se učíme ze soustavných výkladů v knize, má v sobě to nebezpečství, že učivo nemá dobře připravených spojů se životem a tím se stává, že zůstává ležeti nečinně v mysli, a že není pohotově, má-li jej býti užito.« Zá-

měrnému jednání, s důrazem na slovo záměr, říká Kilpatrick — projekt. Žák je nutkán životní činností zájmovou k překonávání překážek látky a k jejímu zvládnutí.

Ze stoupenců metody projektové, horlivě studujících organizační opatření osnov podle pracovních hledisk, zvláště vynikli *Mc Murray* (»Teaching by Projects«, 1920), *George E. Frieland*, *F. C. Fox* (»Major Projects in Elementary Schools«, 1922), a zejména oddaný žák Kilpatrickův *E. Collings* (čti Khólinz), jenž dosáhl pěkných úspěchů řízenou spontaneitou dětí ve volbě projektů (*An Experiment with a Project Curriculum*, 1926).

První skutečnou individualisaci učení uvedl v život *Preston W. Search* (čti Serč) v Pueblo (Colorado). V knize »An ideal School« vyložil svou soustavu výchovných institucí pro věk od 5 do 25 let — od školy mateřské do university. Učitel v nové ideální škole musí žáka inspirovat, podněcovat zdroje žákovy energie a je zužítkovat ve prospěch činnorodé práce. Propagátorem individualisovaného učení byl jeho žák *Frederic Burk* (čti Bärk). Burkův systém zdokonalili zas jeho odchovanci *Helen Parkhurstová* v Daltonu, *C. W. Washburne* ve Winnetce a *Dr. Sutherland* v Los Angeles. Tak tisíce škol amerických jest organisováno podle individualisovaného učení.

Jedinečné oblibě se těší ne tak doma v Americe — snad podle hesla *nemo propheta in patria* — jako ve všech anglických dominiích, v Číně, Japonsku a v sovětském Rusku soustava *Heleny Parkhurstové* (čti Pharkhörstové). Parkhurstová jako učitelka venkovské jednotřídky hledala cestu k výkonnějšímu učení. Ve studiu nové soustavy vykonávala na ni vliv Montessoriová, *Frederic Burk* a pedagogický teoretik *John Dewey*. S propracovanou soustavou vystoupila r. 1920 na pokusné škole v Daltonu ve státě *Massachussets* a dala jí název — *daltonský plán*, který popsala v knize »Education on the Dalton Plan« (1926). Každý žák dostane pro každý předmět natištěný program práce na »měsíc«. Tímto »měsícem« se rozumí desetina látky, připadající z určitého předmětu na celý rok. Žák se pak učí vlastním tempem; když úkol skončil, dá se vyzkoušeti, předloží písemné práce a potom dostane opět nový program na měsíc.

Nejpropracovanější organizací školské práce na podkladě individualisace učení je s y s t é m w i n n e t s k ý, jehož autorem je C a r l e t o n W a s h b u r n e (nar. 1889, čti Uešbörn). Washburne jako žák Frederika Burka založil r. 1919 v městečku Winnetka u Chicaga školu, v níž ověřil a zdokonalil Burkovy myšlenky a ukázal, že lze v běžné soustavě veřejného školství uskutečnit individualisaci bez zvláštních výdajů nebo větší práce učitelů. Školskou práci rozdělil: 1. na samoučení všemu, co musí uměti každý žák a 2. na společnou činnost ve shromáždění, hře, tělesné výchově, dramatisaci a pod.

Rozsahem menší pokusy o novou soustavu realizoval J o h n K e n n e d y (čti Khenedy) v Batavii (Ohio) systémem dvou učitelů: třídní učitel vyučuje, individuální učitel současně si všímá dětí pomalých a opozdilých, s nimiž tiše pracuje, aby nebylo vzájemného rušení. V Los Angeles (1917) učinil pokus s třídami podpůrnými dr. A. H. S u t h e r l a n d. V r. 1918 se začalo v Garry v Detroit hnutí pro t. zv. Platoon schools. Tvůrcem platoonské soustavy (čti plejtůnské) neboli Garry-systému (čti Gejry) je William A. W i r t. Vyučování se děje ve dvou směnách nebo četách. Škola je rozdělena ve dvě čety, má-li jedna četa předměty naukové, má druhá v téže době předměty speciální.

Americká pedagogika více než teorii zdůrazňuje praxi. Praktická reforma ve všech odvětvích výchovy jest umožněna zejména tím, že anglo-americký život není zatížen tradicí. Mocná aktivita úsilí reformního má ráz nadprodukce, proto velikou část experimentů a výchovných metod nutno přijímati kriticky.

2. A n g l i c k á p e d a g o g i k a v p r v n í t ř e t i n ě d v a c á t ě h o s t o l e t í .

Ač do Anglie pronikají vlivy americké pedagogiky, přece Velká Britanie a Irsko jako země staré kultury a mocné tradice zůstávají v jádře konservativní a novosti přijímají jen s velkou rezervou. Anglické školství, vybudované na podkladě humanity a všelidské vzdělanosti, organicky se dále rozvíjí v duchu křesťanství. Dávno vyhraněný ideál »gentlemana«, pro něhož jest rozhodující praktická životní zdatnost, metoda »fair-play« a zvláště dobrovolná kázeň, samostatnost a sebevláda jsou výchovné prvky, jimiž se honosí praktická a životná škola anglická. Nicméně Angličané jako

národ vskutku demokratický přes monarchistickou formu říše, dopřávají dost místa novým výchovným směrům před státní uniformitou. Byl to především James a Dewey, kteří zlomili zájem o pozitivismus Millův, Spencerův (zemř. 1903) a Bainův (zemř. 1903). V domácí tradici žil ještě vliv Rousseauův, Pestalozziho, Froebela a zejména Herbarta, jehož se přidržuje prof. J o h n A d a m s (1857) ve spise »Hebartian Psychology applied to Education« (1897) a »Educational Theories« (1928). Report sira W. H. H a d o w a (The Education of the Adolescenc - 1926 - a The Primary School - 1931) podává obraz o reformě anglického zřízení školství elementárního do 11 let a čtyř až pětiletého školství vyššího buď jako pokračovacího při školách centrálních (Secondary Schools) nebo t. ř. senior classes, kde by nebylo lze úplné školy zřizovati. Report Hadowův doplnil Cyril B u r t, univ. prof. ped. a poradce County Council v Londýně svou zprávou o opatření pro děti opožděné. Z amerických nových výchovných soustav zvláště pronikl daltonský laboratorní plán, který do Anglie uvedla R o s a B a s s e t o v á. Zásluhou společnosti »Dalton Assotiation« bylo organisováno na tisíc škol podle daltonské soustavy. Anglický odstín této soustavy vypracovala Charlota Masonová v Ambleside. Zdařilého vzoru následovaly veřejné elementární školy v Gloucestershire.

O novou školu se pokusil dr. C e c i l R e d d i e (čti Redy) r. 1889 v Abbotsholmu (Derbyshire). Jeho reformní »new school« měla za úkol poskytovatí hochům od 10 do 19 let všeobecné a moderní vzdělání. Školní kázeň byla velmi přísná, podrobnosti denního života přesně předepsány. Žáci měli svou samosprávu, žili společně. V osnově učební popřáno místo ručním pracím a hojně tělesné výchově. Této školy se ujal r. 1927 Joseph Findlay (n. 1860), jenž kromě toho, co bylo řečeno, usiluje pěstiti celou osobnost žákovu přirozenou výchovou. Zájem o školu abbotsholmskou se projevil i mimo Anglii (Demollinsův francouzský ústav »Ecole de Roches«, Lietzův »Landerziehungsheim«, Geheebova »Odenwaldschule« a Wynekenova volná školská obec ve Wickersdorfu). Prof. Findlay jest autorem »The Foundation of Education« (1927). Snahy Reddieovy i Findlayovy nenalezly žádné opory v dávné anglické tradici morální výchovy.

V oboru tělesné výchovy proslul svými miliony boy -scouts a girl - scouts po celém světě generál R o b e r t B a d e n - P o

w e l (nar. 1857, čti Bejdn Pouel). V roce 1906 vydává knihu: »Skouting for boys.« V knize »Aids to scoutmaster-ship« naznačuje výchovnou cestu vůdcům, »Girl guiding« je základním kamenem dívčího skautingu. Ve všech těchto spisech se jeví jako dobrý psycholog a nedostižný znalec chlapeckého myšlení. Každý skaut má svou funkci, svou práci a úkol. Je nucen jednat, sám se rozhodovat a uplatnit ve hrách, na cvičení, v táboře i na výletech. To vede k samostatnosti a rozhodnosti. Skouting is a game — skauting je hra, to je shrnutí zásad a vedoucí princip celého systému. Skauting nevylučuje náboženství, naopak sám Baden-Powell v knize »Na pouti za úspěchem« poroučí skautům: »Jste-li opravdu rozhodnutí dáti se na pout k úspěchu, musíte mít náboženský podklad pro své žití. To není ovšem pouze záležitost návštěvy kostela a znalost bible. Náboženství, řečeno krátce, znamená předně poznání, kdo a co je Bůh a za druhé učiniti z života, který nám byl Bohem dán, to nejlepší a konati, čeho od nás žádá Bůh!«

Pedagogickými názory i způsobem vyučování blízký Tolstojovi jest O' N e i l l (čti Ounýl). Dal dětem úplnou volnost, aby v nich probouzel vlastní spontanní zájem pro práci a cit odpovědnosti. Učitel musí přestat býti diktátorem, ale býti laskavým spolupracovníkem dětí. U nás některými pracemi do češtiny přeloženými byl znám J a m e s S u l l y († 1923) jako na př. »Nástin psychologie se zvláštním zřetelem k teorii vychovatelství« a »Studie dětství«.

V duchu metody Washburnovy a dr. Montessoriové založila anglickou mateřskou školu J e s s i e M a e k i n d e r o v á. O svém pokuse se rozepsala ve spise »Individual work in infant's school« (3, 1927). Její mateřská škola zaměstnává děti od 3 do 4 let po způsobu dr. Montessoriové, dětem od 5 do 7 roků snaží se vštěpovati základy dovednosti trivia individuálním učením čtení, psaní, později počtů.

Výchovné působení chtějí podpořiti F. H. H a y w a r d (čti Hejvárd) a A. F r e e m e n (čti Frýmin) hudbou a poesíí a školními slavnostmi, na kterých by pozvaní zástupci církví, politických stran a společností hlásali své názory.

3. Současný stav pedagogiky ve Francii.

Vychovatelské tendence francouzské na rozhraní 19. a 20. století se vyznačují naprosto laickým rázem, a to zcela tak, jak je uskutečňovali: J e a n M a c é († 1895), zvaný francouzský Pestalozzi, F e l i x P é c a u t († 1898) a nositel Nobelovy ceny (za rok 1926) F e r d i n a n d B o u i s s o n († 1932), přednosta oddělení obecného školství v ministerstvu vyučování — spolupracovníci J u l e s a F e r r y h o († 1893), jenž jako ministr vyučování (1879 a 1880 po prvé a v roce 1882 po druhé), dovolává se filosofa Kanta uskutečnil laickou obecnou školu (zákonem z 28. března 1882, zákon z 30. října 1886 zaručuje také laickost učitelstva; odtud místo konfesního náboženství zavádí se laická morálka, rodičům se ponechává možnost, aby se sami postarali o náboženskou výchovu svých dětí). Cílem a ideálem francouzské výchovy se stal světský člověk, dobře vychovaný republikánský občan — citoyen. Tak pedagogické myšlení francouzské za třetí republiky stojí pod přímým vlivem Kantovým. Významnou roli hrál v pozitivismu A u g u s t C o m t e († 1857) a propagátor národní výchovy A. F o u i l l é († 1912, čti Fujé). Francouzskou výchovu na vědecký základ postavil G a b r i e l C o m p a y r é († 1913, čti Komperé), jenž nabádal k pilnému studiu psychologie a pedopsychologie, avšak sám vlastního systému výchovného nevybudoval. Compayré byl zásadním odpůrcem náboženské výchovy a hlasatelem laické morálky, pro niž napsal několik učebnic. U nás je znám překladem spisu »Rozumový a mravní vývoj dítěte« (1898). Představitelem katolické pedagogiky byl biskup M s g r e F r. D u p a n l o u p, autor rozšířeného spisu »O výchově« a F e r d. B r u n e t i é r († 1906). Veliký vliv na soudobé myšlení má univ. prof. H e n r i B e r g s o n (nar. 1859) a to svým hlavním dílem »Tvořivý vývoj« (1907, přelož. do češtiny 1919). Vyšší pramen poznání než rozum je intuice, to jest uvědomování si děje vnitřním prožíváním. Intuice je člověku dána, inteligenci lze získati bojem o život, bojem s hmotou. Intelligence má menší obor poznávací nežli intuice, nechápe života, jeho pohybu, kdežto intuice, uvědomělý instinkt, postihuje životní, vnitřní dynamiku. Životní dění je tvořivý vývoj, který se projevuje vzrůstem vlastní osobnosti člověka. Bergson sám nevyvodil ze své moderní irrationální filosofie pedagogických důsledků. Byl

to teprve A. F e r i è r e, který činí základním pojmem pedagogiky élan vital spirituel.

Pro pedagogiku mnohem větší význam má psycholog a filosof A l f r e d B i n e t († 1911, čti Bine, univ. prof. v Paříži). R. 1900 založil s Bouissonem »Société libre pour l'étude psychologique de l'enfant«. Jako president této společnosti vedl až do své smrti její »Bulletin«. Většinu svých prací otiskl v L'Année psychologique«, který vydával od r. 1895 (vychází až podnes redakcí Piéronovou). Nejdůležitější jeho dílo jsou »Les idées modernes sur les enfants« (1909). Rázem postřehnuv vadu školy v tom, že si nevšímá individuality žákovy, žádal menší počet dětí ve třídě a dělení třídy podle schopnosti žáků. Binet byl první, jenž usiloval o to, aby učitelé experimentální metodou zkoumali tělesné a duševní rozdíly žáků a měřili jejich inteligenci a paměť metodou testů, které sestavil s Th. Simonem. Binet, rozkládaje duševní projevy shledával, že základní vlastností inteligence jest schopnost přizpůsobovati pozornost novým úkolům. Tuto schopnost možno studovati v řadě vývojové a nalézt pro každý věk specifické úkoly. To je inteligenční škála věková. Tato škála obsahuje pro každý stupeň věku od třetího roku až do patnáctého pětičlennou řadu testů. Dítě, zkoušené na stupeň svého chronologického věku, má vyhověti pěti testům, určeným pro tento věk. Nevyhoví-li, je zkoušeno na řadu testů, určených pro rok nižší, vyhoví-li, je zkoušeno na stupeň věku o rok vyšší. Tím se určuje, zda inteligenční věk dítěte se shoduje s jeho věkem chronologickým. Kvocient inteligence je poměr věku mentálního k věku chronologickému podle vzorce $I = \frac{M. A.}{C. A.}$ a je dán číslem 100 pro plnou shodu věku mentálního a chronologického.

Binet však netajil se slabinou experimentálního zkoušení. Pedologie — jak praví ve svém díle »Les idées sur les enfants«, str. 340 — »jest jako pěkně vypracovaný stroj, jako okouzující, složitá lokomotiva, která na první pohled vzbuzuje obdiv, ale její součástky nejdou dobře do sebe, stroj má jednu chybu: nejde«.

Inteligenční stupnici Binetovu přezkoušelo mnoho psychologů, na př. B o b e r t a g, M e u m a n n, S a f f i o t i, u nás zejména C h l u p, jenž pochybuje o výsledcích měření inteligence testy a navrhuje na jeho místě podrobnou psychologickou analýsu.

Měření inteligence testy se již koná po léta na pomocných školách a užívá se zde hlavně testů Binet-Simonových, upravených Termánem (čti Termenem) a do češtiny přeložených C. Stejskalem.

Po smrti Binetově pokračují ve výzkumu dr. Th. Simon a Henri Piéron. Také Binetem založená společnost ujala se odkazu svého zakladatele a jako »Société Alfred Binet« po něm nesoící jméno, sdružuje vynikající pedagogické a filosofické pracovníky jako jsou na př. její členové: Malapert, Roussel, Baudrillart, Clavière, Cousinet a j.

Mimořádnou pozornost budí výzkumy abbé Jean Jéana, ředitele psychologické laboratoře na pařížském Institut catholique.

Od testu se přešlo k psychologickým zkouškám, které zvláště s úspěchem konal prof. Rossolimo a dr. Věra Kovarská.

Těžiště vědecké práce dr. Kovarské, jak ukazuje její dílo »La mesure des capacités psychiques chez les enfants et les adultes, normaux et anormaux« (1927), spočívá rovněž v experimentální pedagogice.

Představitelem školské autonomie byl Eduard Demollins († 1907), který ji také uskutečnil na své škole, o níž napsal knihu »L'école des Roches« (1903).

Za války byla zavedena Američankou M. R. Cromwellovou na mateřských školách metoda Montessoriové. Cromwellová přeložila též hlavní dílo Montessoriové do francouzštiny »Pédagogie scientifique« (1919—21). K překladu napsal předmluvu ředitel pařížské akademie Louis Lapie († 1927). Lapie sám splatil dluh době pracemi »Pédagogie française« (1920) a »Morale et pédagogie« (1927). Dobré mateřské školy vybudovaly madame Pape-Carpentierová, P. Kergomarová († 1925) a mlle Bréssová († 1919), a to na základě, který tomuto školství dali Pestalozzi, Fröbel a Montessoriová.

Velký význam pro vědeckou práci pedagogickou má Muséepedagogique, které bylo založeno r. 1879 v Paříži a v r. 1903 rozšířeno pro všechna odvětví vychovatelské práce (Paris, 41 Rue Gay-Lussac).

Specialistou určitého úseku pedagogické práce je E. Durkheim, který hlásá svým spisem »Education et sociologie« (1922), že cíl výchovy není individuální, nýbrž sociální. Systém jeho

je blízký G e o r g e s R o u m y »Pedagogie sociologique« (1914), a tak Rouma a Durkheim jsou hlavní představitelé sociální a sociologické pedagogiky. Rouma však staví na psychologii, kdežto Durkheim a s ním i někteří pedagogové angličtí, jako Smith, Ellwood zakládají celou nauku na sociologii, jakožto na synthese všech věd, jež skýtá pedagogice pevnější záruku než psychologie, udávajíc jí zároveň i předmět i metody.

Oblíbeným studiem stala se k a r a k t e r o l o g i e. Sem patří F. P a u l h a n o v o dílo »Les caractères« (5. vyd. 1922). Paulhan definuje charakter člověka takto: »Povaha člověka je to, co ho činí svérázným, jím a nikoli jiným.« Přehled dnešního karakterologického studia podává dr. W. B o w e n v »Apercu sur l'état présent de la caractérologie générale« v Journal de Psychologie, 1930.

Na soukromých 12.300 katolických školách důsledně zvaných »svobodných« s 829.000 dětmi byla zavedena nová výchovná metoda — systém éducatif français — to jest výchova k životu životem.

4. Nov á p e d a g o g i k a b e l g i c k á.

Belgie je země dvou duší, dvou kultur a ras — románsko-valonské (asi 45 proc.) a germánsko-vlámské (asi 54 proc.). Dvě pětiny všeho žactva navštěvuje t. zv. »svobodné«, t. j. konfesijní školy. Do rozhraní 20. století nemožno mluvit o nějakém moderním hnutí pedagogickém v Belgii. Obrat způsobili na jedné straně novotomisté, v jichž čelo se postavil veliký učenec a neohrožený kardinál D é s i r é M e r c i e r († 1926), na druhé byla to svobodomyslná bruselská škola naturalisticky orientovaná, jejíž slávu založil dr. med. O v i d e D e c r o l y († 1932).

O mocný ruch vědecký mají zásluhu obě svobodné university, a to proslulá katolická universita v Lovani a racionalistická v Bruselu. Při katolické universitě v Lovani založil v r. 1891 D. M e r c i e r »Institut Supérieur de Philosophie« za tím účelem, aby ústav pěstoval souladný rozvoj vědy a filosofie. Bylo toho nadmíru třeba, neboť francouzská a vědecká filosofie racionalistická nedovolovala rozpětí katolického myšlení. Tomuto úsilí položil základ učený Mercier tomistickou filosofií. Událostí téměř objektivně nazvat lze možno jeho »Cours de Philosophie« (1912). V Lo-

vani pokračovali v jeho díle Noel, De Wulf a mnozí jiní, jako Dr. Bruyne, van Goethem. Bylo by možné jmenovati ještě celou řadu jmen vědeckých pracovníků mladých i nejmladších, kteří tvoří pod duchovní egidou osobností zde uvedených. V r. 1923 vstoupila v život »Ecole superieure de pedagogie«, která pěstuje experimentální psychologii. Byla přičleněna k slavné universitě. Z profesorů, působících na této škole, jsou vynikající osobnosti Raymond B u y s s e, Albert M i c h o t t e a Arthur F a u v i l l e. K formátu světovému přinejmenováno se dílo Franse de H o v r e (1884). De Hovre vyšel z Willmanna (jeho Didaktiku jako mladý kněz přel. r. 1908), veliký vliv na něho měl i Foerster. Prožitím filosofického studia tomistického probíjí se de Hovre k samostatnému dílu pedagogickému. Svou pedagogickou filosofií »Paedagogische Wijsvegeerte« (1924) stal se zakladatelem mladé vlámské katolické pedagogiky. R. 1927 založil »Hooger Institut voor Opvoedkunde« v Gentu, kde soustředil kolem sebe řadu mladých spolupracovníků. Filosofickým vzděláním a pedagogickou zkušeností jest mu velmi blízký dominikán G i l l e t, jenž vystoupil účinně proti laické morálce a sociální etice Levy-Brühlově a sociální pedagogice Durkheimově. Vydal základní pedagogická díla jako: »Devoir et conscience«, »L'education du caractère (přel. do češtiny) a j. Vnitřního zvroutnění náboženské výchovy a výuky dostalo se národnímu školství zásluhou apoštola eucharistického kultu a pedagoga Dra Eduarda P o p p e l i o, jenž r. 1924 zemřel v pověsti svatosti. Napsal »Methode eucharistique« a »Catechistenboek«. Dr. A. de C o e n e, spolupracovník de Hovreův, obnovil »Sint Canisiusblad«, který pěstuje náboženskou pedagogiku. Náboženství se vyučuje ve všech středních a národních školách. Vedle katolické Lovaně a Gentu je tu svobodomyslná bruselská universita, zprvu van S l u y s e n ostře protinábožensky, nyní však čistě naturalisticky orientovaná. Když byl založen »Vyšší institut pro pedagogiku«, vznikla samostatná škola bruselská, jejíž středem a slávou byl dr. med. Ovide D e c r o l y (1871—1936). Decroly studoval medicinu v Gentu, Berlíně a Paříži, zprvu se specialisoval na neurologii a od r. 1901 se věnoval výchově opožděných dětí. Při této práci mu pomáhaly odborné a oddané spolupracovnice Degandová, Monschampová a Descoedresová. V r. 1907 založil v Bruselu školu. Učiteli této školy ukládá Decroly: Uč dítě životem pro život. Poskytuj dítěti pro žá-

doucí jeho vývoj příznivé podněty, sbližuj je s přírodou a se společenským prostředím. Ve škole Decrolyho vyučování se děje v pracovnách, nikoli ve třídách. Základem práce vyšších oddělení jsou referáty, které žáci podávají celé pracovní skupině. Referát si každý žák vypracuje samostatně. V r. 1911 stal se profesorem na universitě bruselské, přechetní žáci jeho rozšířili slávu jeho jména tak, že od r. 1919 jeho systém šel světem. Má mnoho příbuzného s Kerschensteinerem, Dewyem, Ligthartem a Montessoriovou. Pěkně o něm praví Ed. Claparède: Jako Binet i Decroly jest jemným psychologem a první se zajímal o inteligenční testy, navržené francouzským učencem; kontroloval je, rozvínoval a vymyslíl své. Jako paní Montessoriová, vyšel od nenormálních, aby pak reformoval vyučování normálních; jako ona a jako Ligthart a la Haye ukázal, přecházejí od teorie k skutečnému provedení, možnost výchovy a vyučování založeného na svobodě. S Deweyem žádá, aby toto vyučování bylo přizpůsobeno dětským zájmům a soudí, že je užitečno vyjítí od těch, které vyplývají z nejprostších potřeb, jež po-
ciťuje člověk ve styku s prostředím: z potřeby výživy, oblékání i z potřeby pracovatí ve shodě s celkem. A jako Kerschensteiner tvrdí, že školy mají býtí spíše pracovnami než posluchárnami. Metoda Decrolyho uskutečňuje ideál činné školy.

Vydal 138 prací, z nichž zvláště uvádíme: »Les jeux éducatifs pour les petits enfants et les aeriérés« (1924), »Vers l'ecole renou-
vée« (1929), »Etudes des psychogénèse« (1932). O metodě Decrolyho nejlépe poučuje A. H a m a i d e o v á: La méthode du Dr. Decroly (1926, přeloženo do češtiny E. Vlasákem). V pedologii vynikli De M o o r, (jeho dvě díla byla přeložena do češtiny, a to O dětech abnormálních J. Mauerem a Biologie dítěte slabomyslného Fediukem a Mertou) a Tobie J o n k h e e r e autor »La pédagogie expérimentale en jardin d'enfants« (1921).

5. S o u č a s n á p e d a g o g i k a h o l a n d s k á.

H o l a n d s k o, jež může se honositi velikou tradicí Ruijsbroec-
ka († 1381), Descartesa († 1650), Spinozy († 1677), jest zemí, v níž vládne svěží život pedagogický. 19. století bylo ještě v za-
jetí herbartismu. Ale počátkem století 20. láme se tradice. Záslu-
hu o to má holandský Pestalozzi Jan L i g t h a r t (1859—1916), jehož jméno proniklo daleko za hranice. Cílem výchovy podle něho

jest člověk užitečný v životě s mravním charakterem. Dobro a láska, to jsou výchovné způsoby jeho pedagogiky srdce. Ligthart je zároveň dosud nepřekonaný reformátor školský. Ligthartovými pokračovateli byli četní pedagogové, z nichž zvláště uvésti dlužno Roberta Casimira a Jetje Kooistra-ovou († 1935), autorku »Zedeljike opvoeding« (1923), kteréžto dílo nám ji představuje jako stoupenku pedagogiky morální; velmi mnoho vykonala pro ženskou výchovu mravní »Onze groote kinderen« (1921). Piet Oosterlee připomíná mnoho Foerster. Vedle Ligtharta nejznámějším holandským pedagogem je I. H. Gunning Wzn, stoupenec pedagogiky individuální. Jeho katolickým protějškem je Gerard Lamers S. J. (1881). S P. van Luykem S. J. založil r. 1914 »Malmbergskou pedagogickou knihovnu«. Zvláštní zájem projevil o Foerster a Montessoriovou. Stoupencem sociální pedagogiky je J. H. F. Kohlbrugge, jež proslavila jeho »Practische Soziologie« (1928—30). Psychologickou pedagogiku pěstují F. Roels (1887) a prof. Jakob van Ginneken S. J. (1877). Ginnekenova práce z oboru psychologie řeči požívá světové vážnosti. Empirickou pedagogiku zastupuje H. G. Hammaker.

Systematikem pedagogickým je prof. dr. Herrmann Bavinck († 1921). Vzorem tomuto reformovanému theologu byl Willmann, podle jehož »Didaktiky« napsal svoje »Paedagogische beginnselen« (1928). Druhým systematikem je prof. Dr. J. Watterinck. Se strany katolické možno uvésti prof. Dra J. Hoovela, autora »Over het system der paedagogick« (1928).

6. Italská pedagogika.

Současná Itálie překvapuje bohatostí teorií pedagogických, v nichž můžeme sledovati tři hlavní směry: idealistický, představovaný Giov. Gentilem, křesťansko-spirituální, představovaný katolickou universitou Srdce Páně v Miláně a pozitivistický, propagovaný Ardigem a Marchesinim.

V popředí stojí především Giovanni Gentile (nar. 1875 v Castelvetro, býv. prof., v l. 1922—1924 ministr vyučování, nyní král. senátor). Vystoupil účinně proti pozitivismu, pragmatismu i novokriticismu svou filosofií absolutního spiritualismu (podstata světa je duchová, nikoli hmotná), který apli-

kuje i na pedagogiku. Správná výchova je vlastně sebevýchova. Nemůže být dobrým učitelem, kdo sám se dále a více nevzdělává. Gentile je pro pevné vedení dítěte. Svůj idealistický systém výchovy nastínil Gentile v pojednání z r. 1900 »Il concetto scientifico della pedagogia«, a tak rázem se stal zakladatelem jediného promyšleného pedagogického systému naší doby. Gentile hájí názor, že pedagogika je výlučně filosofická věda nikoli empirická, tudíž identická s filosofií. Jeho novohumanismus zavádí vyučování náboženské do škol, zdůrazňuje náboženskou účast státu, stát nemůže být agnostický, na církev pohlížeti musí stát jako na svého spojence. Vyšel z filosofie Hegelovy, jak také svědčí jeho kniha »La riforma della dialettica Hegeliana e altri scritti« (1923). Nejdůležitější jest jeho dílo »Sommario di pedagogia scienza filosofica« (2. vyd. 1922).

Když se r. 1922 Mussolini ujal vlády, povolal za ministra školství filosofa a pedagoga Gentila, jenž r. 1923 provedl rozsáhlou fašistickou reformu italského školství po vojensku, tělesná výchova jest organisována již od dětství (ballila).

Gentilův idealismus pedagogický a jeho pojetí státu jako »státu totálního«, který je nositelem a cílem nejen všech pedagogických snah, ale snaží se postavit do svých služeb všechny hodnoty i náboženství, octl se v konfliktu s katolickou církví. Se stanoviska katolického podrobil dílo Gentilovo kritice P. Busnelli S. J. »L'idealismo attuale esaminato« (1926), P. Mario Barbera S. J. »Il buono e il cattivo della riforma Gentile« (1925), P. Dom. Valle a E. Chiocchetti. Z Gentila vyšel Mario Maresca.

Radu vynikajících prací duchovně-vědeckého směru psychologického, opírajících se o studium scholastiky, vydal rektor katol. university v Miláně (1928) P. Agostino Gemelli (1878) na př. »Nuovi orizzonti della psicologia sperimentale«, »Emozioni e sentimenti« (1930). Z profesorů vynikl pedagog Paolo Rossi.

Mimořádný zájem celého světa vzdělaného vzbudilo dílo dr. Marie Montessoriové (nar. 1870 v Chiaravalle). Pro výchovu nejmladších dětí není od dob Fröblových významnějšího díla nad práce Montessoriové. Na vědeckém podkladě výzkumu Montessoriové kotví všechny dnešní směry reformní, zvláště škola Ženevská (Claparède) i škola Bruselská (Decroly). Montessoriová

provedla radikální proměnu ducha a techniky tradiční výchovy, kterou nabyla nového obsahu kázeň, školní prostředí, poslání učitelovo i vyučovací pomůcky.

Montessoriová byla zprvu asistentkou na psychiatrické klinice římské university. Styk s opožděnými dětmi nenormálními a studium Itarda a Séguina přivedlo ji na dráhu pedagogickou. V tom sledovala stejnou cestu jako bruselský Decroly. V roce 1907 založila první dětský dům — casa dei bambini — mateřskou školu, z níž vytvořila ráj maličkých. Metoda Montessoriové je pro dnešní dobu nejdokonalejší cestou k tomu, aby dítě bylo přivedeno k takovému rozvoji inteligence, vůle a také citu, jaký je cílem každé správné metody. Hlavní její díla jsou: »Il metodo della pedagogia scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei bambini« (»Metoda vědecké pedagogiky, užitá v dětské výchově v dětských domech«, 1913); »L'autoeducazione nelle scuole elementari« (1916); »Manuale di pedagogia scientifica« (1921, do češtiny přeložila B. Kožíšková); »L'educazione religiosa del fanciullo« (1922).

Montessoriová vybuďovala výchovu malých na zásadách empirické psychologie. V poslední době se hlásí ke katolickému pojetí výchovy. Předpokladem systému Montessoriové je dětská svoboda, plné nenucené rozvinutí přirozených sil jeho cíl. Technická stránka metody, upravené ve shodě s přirozeným vývojem dítěte, fyziologickým a psychickým, obsahuje tři části: výchovu svalovou, smyslovou a pěstění dětské mluvy.

Před Montessoriovou dětské výchově věnovaly se dvě sestry Rosa a Carolina Agazzi, které řídily již od r. 1882 dětský asyl v Mompianu. R. Agazzi napsala: »L'arte delle piccolo mani«, (1928); »Lingua parlata« a »Guida per le educatrici dell'infanzia« (1932). Metoda sester Agazziových má mnoho společného s metodou Montessoriové.

Ozvěna herbartismu zazněla v Itálii mocně ještě krátce před světovou válkou. Byl to Luigi Credaro, stoupenec laické školy. Systematičtějším než Credaro je Giovanni Vidari (1871), jehož hlavní dílo »Elementi di pedagogia« jest filosoficky orientováno. Docela jiným směrem se bere Quido della Valle (nar. 1884, prof. pedagogiky na universitě v Neapoli), jenž usi-

loval o začlenění zásad taylorismu do výchovy («La pedagogia realistica come teoria dell'efficienza» 1925). Marxisticko-socialistickou pedagogiku představují Rodolfo Mondolfo a Adelchi Bartono. Giovanni Caló (1882), právě tak jako Francesco de Sarlo jsou odpůrci pozitivismu i idealismu. Caló je autorem »L'educazione degli educatori« (5. vyd. 1920).

Z katolických pedagogů zasluhuje obzvláštní zmínku Mons. Francesco Olgiati (1886, prof. university Srdce Páně v Miláně), autor »Prima linea di pedagogia cristiana« (2. vyd. 1929), »I nostri giovani e la purezza« (7. vyd. 1930).

Morální pedagogiku představují Filippo Crispolti a barnabita Dom. Bassi (1875). Problémem pohlavní výchovy se obírá Ettore Paganuzzi ve svém spise »Purezza e puberta« (1923).

Mnoho na prospěch výchovy a výuky náboženské vykonala encyklika sv. Otce Pia XI. »Divini illius Magistri« (z 31. XII. 1929), a to nejen v církvi katolické, ale i v celém kulturním světě.

7. Německá pedagogika.

Německo přijímá se všech stran silné pedagogické podněty i samo se pokouší o vytvoření systému pedagogického více nebo méně uspokojujícího. Avšak dosud od dob Herbartových nemá logicky ucelené a propracované soustavy, která by mohla býti na dlouho vládnoucím systémem.

Nejdříve si všimneme teorií psychologických, neboť psychologie je nejspolehlivější cestou k dosažení výchovatelských cílů. V Německu dosud vládne skoro výhradně psychologie subjektivistická, zakládající se na tom, že duševní život mohou pozorovati jen na sobě samém.

Experimentální psychologie. Zakladatelem experimentální psychologie jako moderní vědy dílem »Grundzüge der physiolog. Psychologie« (6. vyd. 1911) jest Wilhelm Wundt (zemř. 1920). Wundt učil, že psychologie není metafysikou, nýbrž přírodovědou, že je založena na pozorování bezprostřední zkušenosti; že duše není substance, nýbrž jsou jen zjevy duševní, že tyto zjevy mají tři stránky: obsahovou, citovou, snahovou; že základem duševního života jest vůle.

Ze světoznámé laboratoře Wundtovy vyšli: Cattel, Wolf, Hall, Judd, Georg Müller, Oswald Külpe, Theodor Ziehen, Wilhelm Preyer, William Stern, E. Meumann, W. Hellpach a jiní.

Poznenáhlu se však připravoval nový názor na duševní život. Vídeňský filosof F r a n z B r e n t a n o († 1917, původně katolický kněz, odtud si vysvětlujeme jeho zakotvení v Aristotelovi a ve scholastice, mezi jeho žáky byl i Masaryk) definoval psychologii ve smyslu Aristotelově jako vědu o duši. Vychází ze sebepozorování (innere Wahrnehmung), duševní jevy jsou ve své podstatě duševním děním. Psychologické jevy se liší od jiných tím, že se vztahují na nějaký předmět: cítím, vnímám, představuji si něco, kdežto přírodní úkazy slunce, blesk, hora jsou, co jsou. Škola Brentanova dala podnět nové teorii, že podstatou duševních jevů jsou jejich struktury. Každá myšlenka má svůj zvláštní plán stavby, osobitou jednotu, která je důležitější než představový materiál, z něhož se skládá.

Pozornost myšlenky vývojové v psychologii věnuje lipská škola psychologická za vedení K r e u g e r o v a.

M o d e r n í p s y c h o l o g i e m y š l e n í (Denkpsychologie), kterou propaguje škola würzburgská, jejíž hlavou byl Oswald K ü l p e (zemř. 1915) a k níž patří Marbe, Dürr, Schultze, Ach a j., pokládá myšlení za původní způsob duševních zážitků, nezávislých přímo na žití a představování, dostává od vůle nový směr, pokud na příklad přemýšlející úmyslně (vůli) nebo instinktivně se snaží řešiti nějaký problém.

Psychologii myšlení je velmi blízký směr fenomenologický. K rozvoji fenomenologie přispěl její zakladatel E m a n u e l H u s s e r l (nar. 1859), jenž jako psycholog nezdůrazňoval tolik fyziologii pro psychické jevy, nýbrž podle něho má psychologie za úkol popisovati jevy, phenomena vědomí.

T v a r o v á p s y c h o l o g i e. Představitelem berlínské školy tvarové psychologie (Gestaltpsychologie) jest Max W e r t h e i m e r, dílem »Untersuchungen zur Lehre von der Gestalt« (1912—23). K němu se hlásí Köhler, Koffka, Lewin a j. Tvarová psychologie učí, že duševní jevy nesmíme rozkládati v myšlené prvky, počítky, které ve zkušenosti nejsou dány, nýbrž musíme je zkoumati v jejich celistvosti. Touž melodii poznáme, i když ji slyšíme v různých tóninách; prvky se tu změnily, ale cel-

kový útvar zůstává. Z berlínské školy tvarové psychologie vyšel Kurt K o f f k a spisem »Die Grundlagen d. psych. Entwicklung« (2. vyd. 1925). Tvarovou psychologií se zabýval též Ch r i s t. v. E h r e n f e l s (»Über Gestaltqualitäten«, 1890) a V. B e n u s s i »Gesetze der inadäquaten Gestaltauffassung«, 1914).

Pozornost vzbudil svou charakterologií E r i c h K r e t s c h m e r (»Körperbau und Charakter«, 10. vyd. 1931), jenž rozlišuje temperamenty nikoli podle psychických vlastností, ale podle tělesné stavby a sekrece žláz na dva biotypy: cyklothymní a schizothymní.

Přehled typologií charakteru podává H e r r m a n n H o f f m a n n v díle »Das Problem des Charakteraufbaues« (1926).

P e d o p s y c h o l o g i e. Počátky vědecké pedopsychologie německé jsou spjaty se jménem lékaře W. P r e y e r a a jeho proslulého díla »Die Seele des Kindes« (1881), obírajícího se psychologií raného dětství. Dílo jeho nalezlo však dříve ozvěnu v Americe a teprve přes Anglii dospělo do Německa, kde začali se obírat pedopsychologií Ament, Stumpf, Groos, Meumann a jiní. Vůdci pedopsychologie jsou: Karl Bühler (Víděň), William Stern (Hamburk), Eduard Spranger (Berlín).

William S t e r n (nar. 1871, univ. prof. v Hamburku) proslul jako zakladatel filosofického personalismu. Duše není pouhým souborem představ, nýbrž projevuje se jednáním, které jest individualizované, je prý třeba rozeznávat mezi jednající »osobností« (Person) a mezi mrtvou věcí (Sache). Duše lidská jest jedním z mnoha případů takových osobností, které tvoří hierarchickou soustavu, neboť celý svět je prý učeněn soustavou osobností (Die menschliche Persönlichkeit, 1918). Mnohem větší význam má Stern jako pedagog a to právě společnými pracemi se svou chotí Clarou o duševním vývoji dítěte a psychologii výřečnosti. Jeho choť zaznamenávala zevrubně duševní vývoj svých 3 dětí a ukládala s příslušnými výklady jejich kresby, literární výtvořky a pod. Tak vznikla z těchto deníků práce »Kindersprache« (2. vyd. 1920) »Erinnerung, Aussage und Lüge in der ersten Kindheit« (2. vyd. 1920). Opíraje se o záznamy své choti napsal souborný spis o raném dětství: »Psychologie der frühen Kindheit« (6. vyd. 1931), dosud nejvýznačnější dílo moderní psychologie.

Karl Bühler (nar. 1879, univ. prof. ve Vídni) byl zprvu spolupracovníkem Külpeovým v psychologii myšlení, nyní pěstuje tvarovou psychologii a zejména psychologii raného dětství ve spisu: »Die geistige Entwicklung des Kindes« (6. vyd. 1930). V duševním vývoji dítěte sleduje tři období: období pudového života (instinktu), cviku (dresury) a rozvoje rozumu (intelektu), v němž vidí vlastní »Menschwerdung des Kindes« (6. vyd. 1930). Jeho choť Charlotte (nar. 1893) pracuje s ním v témž oboru a napsala: »Das Seelenleben der Jugendlichen« (5. vyd. 1929), »Kindheit und Jugend« (3. vyd. 1931).

Společně vedou od r. 1922 psychologický institut ve Vídni, z něhož již vyšla řada vynikajících pracovníků, na př. Elsa Köhlerová (»Die Persönlichkeit des dreijährigen Kindes«), H. Hetzer, K. Reininger (»Über soziale Verhaltensweisen in der Vorpubertät«) a jiní.

Eduard Spranger (nar. 1882, univ. prof. filosof. a pedagog v Berlíně) vychází z Diltheye a hlásá duchovědnou psychologii (»Geisteswissenschaftliche Psychologie«). V »Lebensformen« (7. vyd. 1930) zdůraznil problém tvárné schopnosti v tvořící se dětské individualitě a osobnosti. »Die Psychologie des Jugendalters« (14. vyd. 1931) slučuje v psychologii mladistvého dospívání názory strukturální, analytické i personalistické. Přehled tohoto oboru psychologie s podrobnou bibliografií uvádí O. Tumlirz ve spise »Jugendpsychologie der Gegenwart« (1930).

Psychoanalýsa. Všechny projevy duševní se snaží převést na pohlavní pud tvůrce psychoanalýsy vídeňský psychiatr Sigmund Freud (nar. 1856 v Příboře, univ. prof. ve Vídni). Hlavní jeho díla jsou: »Psychopathologie des Alltagslebens« (10. vyd. 1924); »Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse« (2. vyd. 1928). V pohlavním pudu shledává Freud základní vzpruhu veškeré duševní činnosti. Učí, že člověk je v podstatě hříčkou pohlavních instinktů a že jejich potlačování způsobuje duševní nemoc, kterou chce Freud někdy léčit tím, že se těmto chtíčům pustí volná uzda. Anna Freudová »Úvodem do psychoanalýsy pro pedagogy« (1936) poučuje o významu psychoanalytické metody ve výchově. Avšak psychoanalýsa nemůže se státi obecnou psychologickou základnou pedagogické teorie, naopak Freudova psychoanalýsa hlavně v její aplikaci na dítě je netoliko vědeckým omylem,

ale i pedagogickým hříchem (W. Stern). Freudismus je souhrn bludů, co kdy tu byly, hluboce ponižující lidskou důstojnost. Nesprávná jest jeho nauka o snech, v níž hraje sexualita velikou roli. Nesprávná jest jeho nauka o neurosách, udávající, že příčina těchto chorob je psychická. Ani sublimace neexistuje tak, jak si ji Freud představuje. Je psychologicky nemožné, aby na př. smyslový pud se proměnil v duchovní.

I n d i v i d u á l n í p s y c h o l o g i e. Vědeckým odpůrcem Freudovým jest vídeňská škola individuální psychologie, vedená býv. žákem Freudovým **A l f r e d e m A d l e r e m** (nar. 1870, univ. prof. duševních chorob ve Vídni, od r. 1933 prof. na Long Island Medical College v New Yorku, zemř. 1937). Adler nepřipisuje takový význam okruhu představ sexuálních, nýbrž okruhu širšímu: představě vlastní ceny (sebeuplatnění dítěte a člověka). Z nedostatku sebeuplatnění vzniká pocit méněcennosti. Proto v pocitu méněcennosti v dětském věku je zvláštní příčina duševních rozvratů. Z jeho prací zvláště vynikají: »Über den nervösen Charakter« (5. vyd. 1928); »Individualpsychologie in der Schule« (1929); »Praxis und Theorie der Individualpsychologie« (4. vyd. 1927); »Schwer erziehbare Kinder« (2. vyd. 1927), »Religion und Individualpsychologie« (2. vyd. 1933); »Menschenkenntnis« (4. vyd. 1931), přel. do češt. »Člověk, jaký jest«, 1935). Od r. 1914 vydával »Internat. Zeitschrift für Individualpsychologie«. Individuální psychologie k řešení pedagogických problémů však málo přispěla. (Viz Juraj Č e č e t k a, Pedagogika a adlerovská individuální psychologia, 1936.)

P e d a g o g i k a e x p e r i m e n t á l n í. První z pedagogů německých, jenž řešil pokusem, statistikou a soustavným pozorováním otázku vyučování a výchovy podle zákonů a norem biologických a sociologických věd byl **W i l h e l m A u g u s t L a y** († 1926), jenž proto se také jmenuje »Vater der experimentellen Pädagogik«. Experimentům jest přístupno spíše vyučování než vlastní výchova a tak můžeme mluvit vlastně o experimentální didaktice než pedagogice. Také hlavní dílo Layovo nese titul »Experimentelle Didaktik« (4. vyd. 1920). Lay proti dřívější škole prostého učení (Lernschule) žádá novou školu, a to školu činnou (Tatschule), o které se rozepisuje ve spise »Die Tatschule als natur- und kulturgemässe Schulreform« (1911).

Výsledky moderní experimentální pedagogiky zpracoval vědecky a kriticky po prvé E r n s t M e u m a n n († 1915, univ. prof. v Hamburku) ve svém hlavním a dosud základním díle »Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik und ihre psychologischen Grundlagen« (2. vyd. 1914). Z toho díla pořídil výtah »Abriss der experimentellen Pädagogik« (2. vyd. 1920). Proslulý jest Meumannem založený psychologický ústav v Hamburku pro výzkum dítěte, speciálně jeho intelligence. Meumann kladl důraz na to, že výchova, vzdělávání mládeže a příprava k povolání musejí býti založeny na znalosti dítěte. Nová škola musí vycházeti od dítěte a nová pedagogika musí jíti ve shodě s vývojem. Nástupcem Meumannovým se stal W. Stern, jenž ústav tak vybudoval, že patří dnes k nejlepším. K Meumannovi se hlásí katolický pedagog, prof. něm. university pražské J o h. L i n d w o r s k y T. J., autor oblíbené učebnice »Experimentelle Psychologie« (5. vyd. 1931). Název experimentální pedagogika se nyní nahrazuje výstižnějším termínem pedagogika kvantitativní.

I n d i v i d u a l i s t i c k á p e d a g o g i k a našla v Německu velmi četné stoupence vedle Ostwalda, Müncha a Paulsena († 1908), byl to zejména stoupenec pedagogických ideí Tolstojových B e r t h o l d O t t o (nar. 1859). V Grosslichterfelde u Berlína založil r. 1901 výchovný ústav (»Hauslehrerschule«). Vyučování ponechával velkou svobodu, jak ve výběru látky, tak i pracovního tempa; vyučování bylo nedělené, bez rozlišení předmětů, vycházelo ze zájmu dětského, nač se právě žáci ptali. Své zásady vysvětlil ve spise »Der Lehrgang der Zukunftschule« (1912—14) a »Volksorganisches Denken« (1925).

M o r á l n í p e d a g o g i k a usiluje čeliti proti jednostrannému pěstování rozumu výchovou vůle, vypěstováním charakteru. Nejvýznamnějším současným pedagogem morálním je F r i e d r i c h W i l h e l m F o e r s t e r (nar. 1869, žije nyní v Curychu). Náležitá výchova není možná bez základu náboženského, proto žádá Foerster, aby vyučování náboženství bylo v celkovém rozvrhu vyučování. Napsal: »Jugendlehre« (1904), »Lebenskunde« (1904), »Schule und Charakter« (1907), do češt. přeložil Fr. Autrata), »Sexualethik und Sexualpädagogik« (1908), »Lebensführung« (1909, přel. do češt. pod názvem »Jak žíti«), »Autorität und Willensfreiheit«, »Schuld und Sühne«. Soustavné vyučování morální

zdůrazňuje P a u l B a r t h († 1922, univ. prof. v Lipsku) ve spise »Notwendigkeit des systematischen Moralunterrichts« (2. vyd. 1920).

Kerschensteiner, Spranger a Litt mají na mysli ideál státo-občanské výchovy v duchu Hegelově. Stát je pracovní společností mravních osobností, výchova pak nemá za cíl podávat jenom vědomosti, ale rozvíjet osobnosti jako nositele kulturního společenství.

S o c i á l n í p e d a g o g i k a. Směr sociálně-pedagogický zastupoval vůdce marburgské školy Paul N a t o r p († 1924), jehož dílo nese název »Sozialpädagogik. Theorie des Willenserziehung auf der Grundlage der Gemeinschaft« (6. vyd. 1925). Natorp vyšel z novokantské filosofie a usiloval o to, aby se výchovou stal člověk organickou složkou společnosti. Jeho teorie sociální výchovy se buduje na zásadě, že společnost jest prostředkem výchovy vůle. Jen ve společnosti: v rodině, ve škole, ve společenském životě jest výchova možná. Individuum ve skutečnosti neexistuje jest abstrakce jako atom fyzikův. Je zajímavé, že s počátky sociální pedagogiky spojováno jest jméno Pestalozziovo a právě Natorp byl zároveň velikým badatelem Pestalozziovým.

Podle Natorpa založil v Mnichově reformu školskou G e o r g K e r s c h e n s t e i n e r, jenž mezi správci německé školy zaujímá zvláštní místo. Kerschensteiner usiluje o j e d n o t n o u š k o l u (»Die nationale Einheitschule«, 1914) a to: na čtyřletou obecnou školu prvního a druhého stupně, s větší praktickou a teoretickou navazuje čtyřletou školu vyšší (gymnasium, reálku, školu odbornou) do 18 let a vysokou školu teoretickou (Gelehrtenschule) a praktickou (Volkshochschule).

Paul B e r g e m a n n (nar. 1863) ve spise »Soziale Pädagogik auf Erfahrung wissenschaftlicher Grundlage« (1900) stanoví jako cíl spolupráci každého individua na sociálním a kulturním pokroku lidstva. Chce se vymanit z deduktivní metody Natorpovy a využití zkušenosti a indukce. Rodině chce ponechat výchovu, kdežto škole připisuje pouze úkoly učení.

S o c i o l o g i c k á p e d a g o g i k a vznikla kolem r. 1900 pod vlivem pozitivismu. Sociologie má býti jediným základem vědy o výchově, která udává pedagogice i předmět i metody. Stoupencům tohoto směru je sociologie syntesou všech věd a proto

skýtá pedagogice pevnější záruku než psychologie. Představitelé sociologické pedagogiky jsou: Bergemann, Bart, později Weber, Müller-Lyerz, Kawerau, Krieck.

Vlivem socialistické revoluční výchovatelské ideologie ruské chtěl míti v duchu neomarxismu jednotnou školu německou Paul O e s t r e i c h, vůdce »rozhodných reformátorů«, k nimž patří Siegfried Kawerau a Franz Hilker.

8. Š v ý c a r s k á p e d a g o g i k a.

Zvláštními po stránce politického a sociálního sebeurčení jsou 22 kantony švýcarské, kulturně tu německy, tam zas francouzsky a italsky orientované. V současné pedagogice nemůže se Švýcarsko honositi vynikajícím zjevem originálním, příliš podléhá novým teoriím výchovným ze sousedního Německa a Francie.

Filosofickou pedagogiku pěstoval dr. August Stadler († 1910). Jeho pantheisticky orientovanou »Philosophische Pädagogik« vydal r. 1911 prof. Jul. Platter († 1923). V ohledu náboženském mírnější jest dr. Paul Häberlin (n. 1878). V knize »Das Ziel der Erziehung (2. vyd. 1925) prohlašuje zcela podle Herbarta cílem výchovy »die Tüchtigkeit«. V jiném díle připomínajícím tu a tam Foerster »Wege und Irrwege der Erziehung« (3. vyd. 1930) ukazuje na nebezpečnost beznáboženské mravní výchovy a ostře se staví k heslům jako »činná škola« a »státoobčanská výchova«. K švýcarským německým pedagogům je počítán vůdce etické školy Friedrich Wilhelm Förster, který byl v letech 1899—1912 docentem pedagogiky v Curychu.

Katolickou pedagogiku čestně představuje Franz Xaver Kunz († 1910), jenž spolu s Kellnerem, Knechtem a Rolfusem vydával od r. 1888 »Bibliothek der katholischen Pädagogik« (do r. 1932 vyšlo 19 svazků). Kunz napsal »Grundriss der allgemeinen Erziehungslehre« (1905). Z dalších pedagogů bud'tež uvedeni: prof. R. Horner († 1904), autor »Quide pratique de l'instituteur« (2. vyd. 1887), H. Baumgartner († 1904), autor oblíbených učebnic pedagogických, na př. »Pädagogik oder Erziehungslehre« (5. vyd. 1909 přepracoval H. A. Keiser), »Unterrichtslehre« (3. vyd. 1910), »Psychologie oder Seelenlehre« (5. vyd. 1913); Lor. Rogger

(1878), od něhož jest »Pädagogische Psychologie« (2. vyd. 1928), »Grundriss der Pädagogik« (1926) a »Lehrbuch der kathol. Religion« (1926); Eugène Dé v a u d (1876), prof. pedag. na universitě ve Freiburgu, od něhož jest »Précis de méthodologie générale« (1913) a »Quide de l'enseignement primaire theorique et pratique« (2. vyd. 1917).

Ideje sociální pedagogiky Natorpovy a Bergmannovy byly pedagogy švýcarskými radostně přijaty. Půdu pro ně připravil jim prof. R. S e i d e l, který před Kerschensteinerem dožadoval se školy pracovní, r. 1908 napsal spis »Die Schule der Zukunft eine Arbeitsschule«. Ve spise »Der unbekannte Pestalozzi« (1909) domnívá se, že pravá a skutečná velikost Pestalozziho spočívá v tom, že byl Pestalozzi sociálním politikem a sociálním pedagogem. K myšlence sociální pedagogiky otevřeně se přihlásil spisy: »Demokratie, Wissenschaft und Volksbildung« (1914) a »Das Ziel der Erziehung vom Standpunkt der Socialpädagogik« (1915). Činnou školou obírají se práce S c h e n k e l o v y (»Die Schule der Zukunft«, 1917), O e r t l i - h o (»Die Volksschule und das Arbeitsprincip«, 1911 a »Eine Erziehungsfrage«, 1930) a S c h r a g o v y (»Das Arbeitsprinzip im Unterrichte«, 1917).

Experimentální pedagogika tak, jak ji hlásají Ernst M e u m a n n (v letech 1897—1905 v Curychu) a Wilhelm August L a y, nalezla vynikajícího vyznavače v dr. Oskar u M e s s m e r o v i (1878), jak to ukázal ve svých: »Grundlinien zur Lehre von den Unterrichtsmethoden auf logischer und experimentaler Basis« (1905) a v trojdílném spise »Grundzüge einer allgemeinen Pädagogik und moralischen Erziehung« (1909). Dnes však jest Messmer překonán curyšskou Freudem ovlivněnou školou psychoanalytiků, vedenou Eugenem B l e u l e r e m (1857), autorem »Naturgeschichte der Seele« (1921) a »Die Psychoide als Princip der organischen Entwicklung« (1925). Mimořádnou pozornost na sebe upoutal reformovaný farář dr. Oskar P f i s t e r (1873), a to svým hlavním dílem »Die psychoanalytische Methode« (3. vyd. 1924). V druhém vydání 1923 vyšlo jeho dílo: »Was bietet die Psychoanalyse dem Erzieher«. Psychoanalytikem je také profesor experimentální pedagogiky na ženevské universitě Pierre B o v e t (n. 1878), jak ukazuje jeho práce »La psychoanalyse et l'éducation«.

Veliký význam pro pedagogickou práci má institut J. J. Rousseaua, který r. 1912 založil přední zástupce psychologie biologické a podle jejich výzkumů orientované pedagogiky, prof. Eduard Claparède (1873), profesor experimentální psychologie na ženevské universitě, autor světoznámého díla »Psychologie de l'enfant et la pédagogie expérimentale« (10. vyd. 1924, česky 1. díl 1925, 2. díl 1928) a »L'éducation fonctionnelle« (1932). Claparède obhájí důsledně funkcionální pojetí výchovy. Svoje psychologické a pedagogické zásady si ověřoval v »La maison des petits«.

Kromě toho Claparède se osvědčil jako organisátor vědecké práce a tak založil slávu pedagogické školy ženevské.

Na podnět pedagogického institutu Rousseauova, jehož prvním ředitelem byl Bovet, vznikl r. 1925 Mezinárodní úřad výchovný (Bureau International d'Éducation).

Státoobčanské výchově věnovali svá díla Barth, Schenkel, Seidel a z katolické strany Egger, Dévaud a Beck. Zvláštní místo zaujímá prof. Adolphe Ferrière (1878), vicepresident »Ligue internationale pour l'Éducation nouvelle«, velmi horlivý propagátor nových ideí pedagogických, jenž má i u nás přátele, kteří přeložili jeho výzvu k rodičům a úřadům »Přetvořme školu« (prof. Chlup, Uher, Velínský; 1930).

K němu se druží Rudolf Maria Holzapfel († 1930) svými spisy »Panideal. Das Seelenleben und seine soziale Neugestaltung« (2. vyd. 1923) a »Welterlebnis. Das religiöse Leben und seine Neugestaltung« (2. vyd. 1928).

9. Ruská pedagogika.

Vývoj nových teorií pedagogických v Rusku se dál dvěma směry. První představuje filosof a tvůrce národní výchovy ruské Konstantin Dmitrijevič Ušinskij († 1871) svým hlavním dílem »Čelovek kak predmet vospitanija. Opyt pedagogičeskoj antropologii« (1868—1869) a Lev Nikolajevič Tolstoj († 1910), oba jsou zakladatelé nové ruské pedagogiky. Ušinskij odmítá cizí soustavy výchovné a zdůrazňuje výchovu náboženskou a národní, Tolstoj byl pro volnou školu, hlásal svobodu a spontánní výchovu, kterou se též v Jasnej Poljane pokusil realizovati. V jeho intencích uskutečnil »Dům svobodného dítěte« K. N.

V e n t c e l. Ušinskij a Tolstoj měli veliký vliv na pedagogické myšlení v 19. a na počátku 20. století. Pokračovatelem Ušinského je Vladimir Jakovlěvič S t o j u n i n († 1888). Ve spise »Pedagogičeskaja sočiněnija« zdůrazňuje, že škola musí vychovávat v duchu národním a směřovat k povznesení celkové mravnosti. Hlavní místo pro náboženství ve výchově požadoval Sergjej Alexandrovič R a č i n s k i j († 1902). Pokrokový směr představuje Nikolaj J. P i r o g o v, předchůdce moderní pedologie ruské. Pedagogiku na podkladě biologickém pěstoval prof. Petr Francevič L e s g a f t († 1909). Mac Dougallovi dynamickým pojetím duše je blízký A. F. L a z u r s k i j († 1917) ve svém spise »Nauka o charakteru«. Ruským Meumannem může býti zván Alex. P. N ě č a j e v, jenž nastoupil cestu v experimentální psychologii. P a v l o v a Vladimír Michajlovič B e c h t ě r e v († 1927) pěstovali empirickou psychologii. Bechtěrev nazval svou objektivní psychologii případně reflexologií a název ten nese i jeho dílo »Kollektivnaja reflexologija« (1921), kterýžto titul naznačuje, že duchovní pochody jsou reflexy, to jest pochody jedné společné biologické řady. Učení dítěte znamená usilovati o vědomé akty a měniti je postupně v nacvičené reflexy. O pedologii velikou zásluhu si získal univ. prof. MUDr. Ivan Alexějovič S i k o r s k i j — česky vyšly jeho »Vybrané stati pedopsychologické« (1909) s předmluvou Fr. Čády. Autorem psychologických profilů na základě analyticko-synthetického postupu testového je prof. Ivanovič Grigorij R o s s o l i m o († 1928). Metody Rossolimova profilu bylo po delší době s úspěchem užito ve Francii. Stanislav T. Š a c k i j († 1878), zdůrazňuje výchovu osobnosti. Již r. 1906 Šackij založil první moskevskou osadu, sdružující mládež při práci v dílnách, v zahradě, na hřišti a v klubech. Dnes trvá jeho »První pokusná stanice«, jako výzkumná škola, zkoumající poměr žáka k prostředí, metody práce a individuálního zaměstnání. Od r. 1927, kdy přistoupil ke komunistům, je cele ovládán jejich ideologií. Ruské pedagogické myšlení po revoluci r. 1917 dále je pěstováno emigranty za hranicemi, tak na př. na něm. universitě v Praze prof. Sergějem Josefem H e s s e n e m (1887). Hessen byl profesorem filosofie v Tomsku, Moskvě a Leningradě, odkud odešel do Berlína, pak do Prahy a nyní je ve Varšavě. Ale i v emigraci sleduje bedlivě sovětské školství. Hlavní jeho díla: »Filosofické

základy pedagogiky» (1935), »Školství v demokracii« (1935) a »Světový názor a pedagogika« (1937) byla přeložena do češtiny.

Druhý směr ideí pedagogických možno sledovati hned po revoluci říjnové v r. 1917, kdy byla provedena naprostá odluka církve od státu. Komunistické ideologie a protináboženská propaganda přirozeně obrátila se nejdříve na školu a avantgardou tohoto revolučního hnutí byla mládež (»komsomol«). Bezvěreckou výchovou chce sovětská škola vychovati typ mravně i rozumově autonomního člověka. Starší pedagogika odsouzená jako bourgeoisní ideologie, musela rázem ustoupit. Důsledek se záhy objevil. V l. 1919—1921 byl úplný bankrot školy, což uznala i centrální správa pro výchovu a tak bylo třeba zakročení »Narkomprosu«. Školní reforma byla provedena v r. 1923—1928. Komisař lidové osvěty L u n a č a r s k i j (Problemy narodnogo obrazovanija) rozvinul plán nové reformy ruské školy v duchu jednotné školy pracovní, ale opět sama vláda musela doznati nezdar svých podniků. Jsou sice ve větších centrech vzorné školy, které se ukazují cizincům, bohatě jsou vypraveny, ale ostatní školy jsou v takovém úpadku, jako nikdy před tím.

Sovětskou pedagogiku představuje N. K r u p s k a j a »Voprosy narodnogo obrazovanija«, a profesor moskevské university a akademie komunistické výchovy Pavel Petrovič B l o n s k i j (1884). Blonského »Trudovaja (činná) škola« (1919) opírá se o dvě základní ideje: princip polytechnismu, t. j. všestranné vyučení všem způsobům práce, a ideu industrialisace školy. Škola industriální pro města a škola zemědělská, hospodářská pro ruský venkov, to jsou podle Kalašnikova dva hlavní typy ruské školy. Sovětská škola je školou jednotnou od 7 do 18 let. Načal'naja (obecná) škola je 4letá pro děti od 8 do 12 let. Od 5. ročníku vzdělávají se děti v ručních pracích ze dřeva, žáci 6. ročníku pracují v kovu, žáci 7. ročníku konají práce z oboru elektrotechniky. Avšak i nadšení obdivovatelé sovětského školství nakonec dospívají k závěru, že ruská škola je ve svém průměru na nižší úrovni nežli škola naše. Moderní směry současné pedagogiky americké jako behaviorismus, daltonský plán, projekční metoda a nyní Deweyovy pedagogické názory jsou v sovětské pedagogické reformě značně uplatňovány. Všechno úsilí směřuje k tomu, aby škola stala se jediným nástrojem ideového, organisovaného a vý-

chovného zpracování širokých vrstev pro komunismus. Komunistická strana ovládá 180 milionů obyvatel sovětského Svazu, náležejících 70 různým a namnoze značně odlišným národnostem v 7 samostatných republikách. Kterak se toto úsilí daří, ukazuje zejména Š u l g i n ve své knize »Pjatiletka i zadači narodnogo obrazovanija« (Pětiletka a úkoly lidového vzdělání, 1930) a »U borbe za marxistskaja pedagogika« (V boji za marxistickou pedagogiku, 1928). Jaký přelom nastal po revoluci v r. 1917 ve vývoji teorií pedagogických, podává celkový obraz A. P. P i n k e v i č v brožurce »Sovetskaja pedagogika za 10 let« (1927).

V Moskvě vznikl v r. 1931 polytechnický ústav věnovaný pedagogickým problémům sovětské školy, v jehož čele stojí ředitel dr. G e i s i m o v i č, profesor pedagogiky a výchovných teorií. Vedoucím psychologických laboratoří je profesor S m i r n o v.

10. P o l s k á p e d a g o g i k a.

Polsko dohání západní Evropu a pomáhá si při tom překlady význačných autorů; tak zvláště zpolštěn je Sully, Binet, Foerster, Claparède, Montessoriová a jiní. Z předních pedagogů dlužno uvésti St. K a r p o w i c z e († 1921) a Eugena P i a s e c k é h o, jehož »Zásady výchovy tělesné« byly přeloženy též do češtiny. Polským Binetem je zván J a n W l. D a w i d (1859—1914) pro své vynikající dílo »Inteligencya, wola i zdolność do pracy« (Intelligence, vůle a schopnost práce, 1911). Četné jeho práce přinesl »Przegląd pedagogiczny«, který Dawid redigoval. Dr. Marja G r z e g o r z e n s k á vydala znamenité dílo »Psychologja niewidomych« (1930). Bohatou činnost pedagogickou rozvinul »P a ń s t w o w y I n s t y t u t P e d a g o g i c z n y« (Stát. ústav pedagogický), otevřený r. 1921 ve Varšavě.

11. S o u č a s n ý s t a v p e d a g o g i k y u j i ž n í c h n á r o d ů s l o v a n s k ý c h.

P e d a g o g i k a j i h o s l o v a n s k á.

S l o v i n c i dosud nemohou se pochlubit větším dílem pedagogickým. Šťastnější proti nim jsou Chorvaté, protože měli svého Stjepana B a s a r i č k a († 1918), prof. na učit. ústavě v Záhřebě, který k nim uvedl Herbarta ve svém velkém díle »Pedagogija« (4 díly).

S moderními proudy, zejména s německou pedagogikou, Chorvaty seznámil Davorin Trstenjak; pokusnou pedagogiku pěstoval Pajo Radosavljevič (1879) »Ůvod u eksperimentalnu pedagogiju« (3 díly) 1910. — Od r. 1913 je univ. prof. v N. Yorku.

První srbský teoretik je Vojislav Bakič, autor obecné pedagogiky: »Opšta pedagogika« (1879) a praktické pedagogiky: »Posebna pedagogika« (1901) a to zcela v duchu herbartovském. Herbart koncem 19. a ještě začátkem 20. století plně ovládl pedagogické myšlení srbské, jak ukazuje na př. nástupce Bakičův Okanović, dále Alex. Marić, Milan Šević a Ljub. Protić, jehož pedagogika byla již po 4. vydána. Samostatnější je prof. M. S. Maksimović, jenž napsal »Kratki osnovi psihologie, logike i pedagogije« (1911). Stoupencem sociální pedagogiky Natorpovy je prof. Miloš Milošević, jak svědčí jeho »Opšta kulturna pedagogika« (1911). Národní výchovu zdůraznil ministr Ljub. Stojanović. Idea činné školy propagována prof. Dr. J. Turíčem (Didaktika radne škole, 1922). Pracovníků utěšeně přibývá: Živojin Dačić, Ivan Jovanović, Vojislav Mladenović, Vlad. Spasić a j.

Pedopathologii se věnuje Veljko Ramadanović (1874), jenž udržuje přátelské styky s čsl. pedagogy. Miodrag Matič (1895) překládal z češtiny některé články Zemánovy a Herfortovy, z němčiny práce Glöcklovy a z italštiny Montessori-ové »System vospitanja«.

Bulhaři nepřekonali dosud vlivu herbartismu. Veškerá pedagogická práce omezuje se téměř výhradně na překlady, zejména německých a ruských děl. Dobré příručky pedagogiky napsali: Benév (1904), Sáva Veleš (»Zlatna knjiga na daritelitě za národna prosvěta« — 1907), Manov a Nikolčov (1910).

Ukrajina dlouho trpěla, takže na vlastní pedagogickou práci nebylo času a nutného klidu. Za Pavla Skoropadského zdálo se, že nadešla chvíle svobody a volnosti, obnoveno bylo školství a St. Siropolko s řadou mladších spolupracovníků rozběhli se k záslužné práci pedagogické, ale pouze jen na krátko, neboť brzo octla se Ukrajina ve svazu sovětských republik pod vedením

Moskvy. Současnou pedagogiku představují *Protopopov* a *Durdykivskij*.

12. Pedagogika maďarská.

V Maďarsku právě jako v Rakousku herbartismus se udržel až do začátku 20. století, jeho hlavním mluvčím byl *M. V. Karmán* († 1915). Katolickou pedagogiku výborně zastupoval prof. *Engelbert Mázy O. S. B.* († 1933) stoupenec *Willmannův*, ale jeho práce úplně zatlačoval vládnoucí liberalismus. Vůdčími pedagogického hnutí byli *Fináczy* a po něm piarista *Julius Kornis* (1885).

Odborně vědecky pěstovali pedagogiku: *Zoltán v. Magyar* (1888), *Alexander Imre* (1877) a *Edmund Weszely* (1867). Uherskou morální pedagogiku proslavil svými vynikajícími pracemi prelát prof. *Tihamér Tóth*, který napsal řadu knih o výchově mládeže, z nichž zvláště »Čisté dospívání« nastoupilo vítěznou cestu kulturním světem.

Tvůrcem maďarské nápravné pedagogiky je *MUDr. P. Ranschburg* (1870).

13. Pedagogika u národů severských.

Nové období v dánské pedagogice představují *Johan Ottosen* († 1904), *C. N. Starcke* († 1926) a *R. H. Pedersen*. Po světové válce výmluvným hlasatelem svobodné školy (»*Den frie Skole*«) je *Sigurd Næssgaard* (1883). Školská reforma navazovala na *Montessoriovu*, *Lietze*, *Decrolyho* a j.

Vedoucí osobností norvéžského pedagogického světa od r. 1900 byli *Otto Anderssen* († 1922) a *Kristian Aars* († 1917), odchovanec *Wundtův*.

Zakladatelkou pedagogické psychologie v Norvěžsku jest *Helga Engová*.

Učitelka *Ellen Keyová* († 1926, čti Čejová, známá feministka) knihou »*Barnets arhundrade*« — »Století dítěte« (1900, v úmrtním roce autorky kniha dosáhla 36 vydání) v duchu *Tolstojových* ideí svobody, volnosti, přirozenosti ve výchově uplatňuje romanticky německé heslo »*Vom Kinde aus*« (vycházeti od dítěte).

Velký výchovný význam má dílo Selmy Lagerlöfové a Verner von Heidenstama.

14. Současná pedagogika československá.

V naší pedagogice je filosofická orientace tradiční. Od let osmdesátých nastává ústup herbartismu. Z něho vycházejí dva hlavní představitelé teorií pedagogických u nás: Otto Willmann a Gustav Adolf Lindner.

O. Willmann (1839—1920) byl přes 30 let profesorem pedagogiky na německé universitě v Praze. Obsáhl vše, co dosud pedagogika dobrého ve všech nových oborech objevila. Byl smýšlení přísně katolického. V oboru pedagogickém jeho nejlepší dílo jest »Didaktik als Bildungslehre« (4. vyd. 1889); »Geschichte des Idealismus« (1894—1897); »Erhebung d. Pädagogik als Wissenschaft (1898).

Duchem Willmannovým nesou se práce katolických pedagogů F. X. Blandy, F. Pinkavy, Jos. Šauera, K. Šmídka, a učebnice katechetiky od J. N. Jindry a A. Skočdopole.

Gust. Adolf Lindner († 1889) zprvu stál pod vlivem herbartismu, ale později přešel úplně na pole Spencerova výchovného směru vývojového (evolucionismu), jak svědčí jeho hlavní dílo: »Grundriss der Pädagogik als Wissenschaft im Anschluss an die Entwicklungslehre und Soziologie«.

Úmrtím Lindnerovým jakoby dokořán se otevřely u nás dveře pozitivismu. Nejtužším zastáncem pozitivismu a pravověrným vyznavačem Spencerovým byl vůdce pokrokového učitelstva moravského Josef Úlehla († 1933) a představitel dogmatického pozitivismu byl prof. psychologie Fr. Krejčí († 1934), krajní naturalista, radikálně protikřesťanský, usilující o laickou výchovu mravní ve škole. Hlavní jeho dílo je »Psychologie« (1897—1926). Pokud výchovy se týká jeho stanovisko etiky přirozené, nenáboženské, ukazují práce: »Positivism a výchova« (1906) a »Filosofické základy mravní výchovy« (1920). Krejčí vyšel sice z herbartismu, ale vlivem Masarykovým přešel k pozitivismu a dal se vésti Spencerovým evolucismem a německou formou pozitivismu, zejména Wundtem. Pedagogiku si představoval prof. Krejčí jako vědu ovšem ve smyslu pozitivistickém, to jest založenou na

empírii, úplně neodvislou od náboženství a filosofie (metafysiky). Ke Krejčímu se hlásí univ. profesori: Tichý, Tvrdý, Král a Šeracký.

T. G. M a s a r y k († 1937) vstoupiv do duševního života českého, odvedl filosofické myšlení české od Německa, místo Herberta kladl positivism Spencerův a Comteův. Masaryk nezakotvil však v positivismu, nýbrž jej přizpůsobil své vnitřní potřebě náboženské a brzo jej překonal úplně.

Masarykův žák a stoupenec humanismu dr. Fr. D r t i n a († 1925, univ. prof. pedagogiky a po převratu státní tajemník min. školství a nár. osvěty) se hlásil k ideálu humanity a k nábožensko-mravní výchově v pojetí Komenského. Místo k teismu Masarykovu dospěl k panteismu. Soubor jeho prací filosofických a pedagogických vydal prof. Kozák.

Nástupcem Drtinovým na universitě se stal prof. O. K á d n e r Kádner stál v čele všech reformních učitelských podniků. Jeho dílem je Státní čsl. pedagogická akademie v Praze (1932), podle které vznikl obdobný ústav německý. Rok před akademií pražskou zřízena byla akademie v Bratislavě (za vedení Hendrichova) a potom v Brně (ředitelem jejím byl Tvrdý). Kádnerovo dílo jest založeno na jeho filosofickém credu historického realismu a na rozsáhlém probadání západních teorií pedagogických.

Posledním herbartovcem v Čechách byl univ. prof. F r. Č á d a († 1918), jenž jako zakladatel české pedopsychologie má zásluhu o vědecké studium dítěte. Prof. Čáda vytkl pedopsychologii za úkol konstatovati, které psychické pochody jsou v dítěte i v jakém vývojovém stadiu se právě nalézají, má stanoviti a vysvětliti předstupně psychologie dítěte. Problémy moderní pedopsychologie se obírají jeho práce: »Výzkum žactva« (1912) a »Rozpravy z psychologie dítěte a žáka« (1918). Jeho »Etiku individuální« vydal r. 1920 prof. Šeracký. Výsledkem bohaté činnosti Čádovy na poli péče o úchylnou mládež jest »Ústav pro výzkum dítěte« (původně Pedologický ústav města Prahy r. 1912), jehož ředitelem je prof. K. H e r f o r t.

Rozhodným zastáncem laické mravní výchovy vedle prvního jejího hlasatele insp. Fr. M e r t y (1872) v díle »Mravní výchova ve školách francouzských«, je dr. O t a k a r C h l u p (nar. 1875, univ. prof. v Brně), a to svou »Rukověťi přirozené mravouky ve škole« (1922) a kompromisu neznajícím bojem pro ni. Ještě více

než dr. Kádner ozval se Chlup proti amerikanisaci školství. Prof. Chlup obrátil svůj vědecký zájem k postupnému vývoji pedagogických ideí v době nové a nejnovější (1925), napsal »Pedagogiku« (2. vyd. 1936) a »Metodiku« (1935) se zřetelem k posluchačům filosofické a přírodovědecké fakulty. Jím vrcholí československá pedagogická tradice, představovaná Čádou, Drtinou a Kádnerem.

Proti pozitivismu vznikla reakce v idealismu Bergsonově, pragmatismu Jamesově, vitalismu Drieschově. Tak Emanuel Rádl (nar. 1873, univ. prof. v Praze) má blízko k Jamesovu pragmatismu nábožensky prohloubenému. Částečně k Jamesovi se klonil psycholog školy Krejčího prof. Vilém Forster († 1932), jenž pěstoval dynamickou psychologii, která se snaží vyložit duševní dění na podkladě nervového mechanismu. Ovládnutím těchto problémů se zabývá jeho práce: »Energetické vlastnosti nervového dění a dynamika reflexů hybných i logických« (1921).

Současná pedagogika naše je protipositivistická, odmítá přírodovědeckou orientaci jak v psychologii, tak v pedagogice (Hendrich, Uher), celkem nevelká část pedagogiky jest orientována přírodovědecky (Příhoda, Velínský).

Přímo proti pozitivismu se staví komeniolog dr. Jos. Hendrich (nar. 1888, univ. prof. pedagogiky v Praze), stoupenec realismu orientovaného idealisticky. Praví: »Idealismus nemůže uznati výlučně orientaci pozitivistické vědy a u nás oprávněnost svého stanoviska již probojoval. Idealistická pedagogika žádá, aby byl každý člověk vzdělán i k tomu, aby dovedl žít vskutku lidsky a dovedl se zúčastniti života kulturního.« Toto své stanovisko vložil v knize: »Filosofické proudy v současné pedagogice« (1926). Základními problémy pedagogiky se obírá jeho »Úvod do obecné pedagogiky« (1925). Cenným příspěvkem k dějinám školství na Slovensku jest jeho kniha »Ako sa kedysi na Slovensku študovalo« (1937).

Oddaný vyznavač Masarykova humanitního a demokratického ideálu dr. Jan Uher (nar. 1891, prof. Komenského univ. v Bratislavě), rovněž stoupenec laické morálky, zabývá se filosofií výchovy a základy nových škol. Uvádíme zejména jeho: »Problém kázně« (1924), »Základy americké výchovy« (1930). S prof. Chlupem a Kubálkem vydává »Pedagogickou encyklopedii«

(1937), první to moderní souhrn veškerého pedagogického myšlení a dění. Od doby J. Kliky, jehož »Stručný slovník pedagogický« počal vycházeti r. 1891, není v české literatuře díla, které by souborně podalo obraz českého školství a všeho pedagogického snažení.

K americkému ekonomickému pragmatismu a Thorndikovu biologickému psychologismu se hlásí doc. dr. V á c l a v P ř í h o d a (nar. 1889), organisátor jednotné školy, jenž zároveň usiluje o racionalisaci výchovy a vyučování, jak o tom napsal ve spise »Racionalisace školství« (1930). Pokusil se o zavedení globální metody na národní škole. Příhoda uvedl k nám behaviorism (nauku o vnějších projevech chování, podle nichž se posuzuje psychický pochod). Ve své knize o »Vědecké přípravě učitelstva« (1937) jde za prohloubenějším studiem, za zřízením a organizací pedagogické fakulty. Jemu blízký je doc. dr. St. V e l í n s k ý (nar. 1899), zabývající se výzkumem individuality žákovské s projektovou metodou. Velínský zdůrazňuje individualitu dítěte a její respektování jako nutnou podmínku úspěšné výchovy, a to jednak teoreticky ve spise »Individualisace metod« (1931—33), jednak prakticky na reformním gymnasiu pro individuální výchovu.

Vedle těchto soustavných pracovníků pedagogických jest mnoho jednak těch, kteří zpracovávají menší úsek pedagogiky, jednak těch, kteří svými pracemi z různých oborů a věd přispívají k řešení pedagogických otázek nebo píší o úspěšném praktickém výzkumu vyučovatelském. Pracovníků těch je tolik, že se nedají nikterak vtěsnati do úzkého rámce, proto uvedeme z nich jen aspoň část.

Žák Čadův pedopsycholog doc. dr. C y r i l S t e j s k a l (nar. 1890) se obírá studiem dětské inteligence. Fr. Š e r a c k ý (nar. 1891, univ. prof. v Praze) se věnuje experimentální psychologii a psychologii dítěte.

Vznik, vývoj a dnešní stav metod měření inteligence podává psychotechnik Jos. V á ň a ve spise »Měření inteligence« (1933).

Filosofii výchovy prohlubuje orientací sociologickou dr. I n. A. B l á h a, jak ukazuje jeho dílo »Sociologie dítěte« (2. vyd. 1930). Sociologii do školy uvést se snaží A. U h l í ř. Sociologický výzkum žactva podniká L. K o u b e k, dr. M. N e č a s o v á - P o u b o v á, Fr. P r a ž á k.

Estetickou výchovou se obírá doc. Jiří Václav Klíma (1874), jenž zároveň usiluje o laickou výchovu mravní na školách národních a středních. Problémy eidiky, zkoumajícími význam zra-ku a zrakového vnímání pro duševní život člověka se u nás obírá dr. B. Markalous.

Ferd. Kratina (1885) se zabývá eidetickou vlohou u mládeže a studiem celostní a tvarové psychologie. Prof. dr. Mihajlo Rostohar (nar. 1878) podal studie z vývoje psychologie a byl prvním, jenž ukázal na odpor proti psychologii přírodovědecké.

Filosof a sociolog dr. Josef Král (nar. 1882, univ. prof. v Praze) podal cenné příspěvky k pedagogickému profilu Lindnerovu. Mil. Skořepa (nar. 1895) napsal: »Puberta« (2. vyd. 1932), »Náš dorost, jeho dospívání a výchova« (1930). O činné škole psal a četné pokusy konal insp. O. Kriebel (nar. 1882), reformní směry shrnul v »Úvodu do didaktiky obecné školy«.

O činné škole psal a četné pokusy konal insp. O. Kriebel (nar. 1882).

V pedopathologii jsou vedoucími pracovníky vedle univ. prof. Ant. Heverocha (zemř. 1927), univ. prof. dr. Karel Herfort (nar. 1871) a insp. Josef Zeman (nar. 1867), jenž má zásluhu o organizaci péče o úchylnou mládež. Hlavní jeho práce jsou: »Črty z pedopathologie« (1928), »Svět nevidomých« (1930), »Pedopathologický slovníček« (1933). Insp. Zemanovi se podařilo soustředit řadu pracovníků z pedopathologie a nápravné pedagogiky kolem revue »Úchylná mládež«.

Zasloužilým pedopathologem jest Jan Mauer († 1937), autor spisů: »Duševně úchylné děti« (1917), »O výchově slabomyslných« (1913), jenž kromě toho má zásluhu o zavedení ručních prací výchovných a o vybudování Pedagogické knihovny Komen-ského, jejímž byl prvním ředitelem.

Dále budiž ještě uveden Karel Hlavá (n. 1898), autor učeb-
nic z pedopathologie pro učitelské ústavy, a dr. Karel Kadlec (n. 1886, univ. prof. v Praze), jenž napsal široce založenou studii ethicko-pastorální: »Duševně úchylní a jejich mravní odpovědnost, výchova a duchovní vedení« (1929).

Ve výchově slepecké pracuje odborná učitelka M. Aquinata Sedláčková a ředitelka M. Dominata Hoňková z kongre-gace Sester sv. Karla Bor.

Ve výchově zmrzačených těší se světové pověsti ředitel Jedličkova ústavu Aug. B a r t o š (n. 1888). Napsal: »Škola práce« (2. vyd. 1923), »Cestou k životu« (2. vyd. 1925), »Dětská organizace« (1927).

Stoupencem novoscholastické filosofie, která tvoří základ jeho prací pedagogických, je prelát dr. Josef K a c h n í k (n. 1859, univ. prof.). Hlavní jeho dílo je: »Mravní charakter« (1929). Problémem psychoanalýsy vědecky se zabývá tomistický filosof dr. Jaroslav B e n e š (nar. 1892, univ. prof. v Praze) v pozoruhodném díle »Psychoanalýze« (1929). Po stránce pastorální cenným příspěvkem k řešení tohoto problému přispěl dr. Josef B e r a n (1888, univ. prof. v Praze) studií »Psychologie a zpovědnice« (1929), a odbornou práci prof. dr. Alex. S p e s z. Dr. Mik. V i š ň o v s k ý uvedl se do katolické pedagogiky prací »Ideové základy katolické výchovy« (1936).

Speciální studie psychologické napsal dr. Karel Č e r n o c k ý (nar. 1879), a to: »Úvod do psychologie« (1917), »Všeobecná psychologie« (1919), »Základy a záhady psychologického paralelismu« (1920), »Moderní psychologie« (2. vyd. 1937), »Psychologie dětství« (1936). Dílo jeho prozrazuje dokonalé ovládnutí dnešního myšlení a snažení psychologického.

Problémem náboženské pochybovačnosti studující mládeže se obírá studie univ. prof. dra Jos. Č i h á k a »Psychologie moderní pochybovačnosti náboženské« (1917).

Průkopníkem katolického idealismu i v pedagogice jest moravský filosof dr. Josef K r a t o c h v í l (1882, univ. doc. v Praze), autor široce založených »Meditací věků« (1927—1932), zasloužilý redaktor »Vychovatelských listů«, v nichž uveřejňuje své studie z pedagogiky. S Černockým a Charvátém vydal oblíbený a jediný větší náš »Filosofický slovník« s četnými hesly pedagogickými (4. vyd. 1937). Otázkou sexuální se obírá P. dr. M. H a b á ň (1899) ve studii »Sexuální problém« (2. vyd. 1933), autor aristotelsko-tomistické »Psychologie« (1937). V obor náboženské pedagogiky spadá »Katechetika« (1937) dr. V. K u b í č k a (n. 1866, univ. prof. v Olomouci), četné práce dr. Jos. H r o n k a, doc. Fr. T o m á š k a »Eucharistická metoda náboženského vyučování« (1937), »Život dítěte v milosti posvěcující« (1938), dále

články profesorů dr. O. T a u b e r a, Em. Ž á k a, L. P e t r a, K. R e b a n a, Dominika P e c k y, Jos. a Ant. N o v á k a, K. B u r e š e, Jos. H a n á k a, K. L u t i s l a v a, K. J e ř á b k a a jiných.

Po léta se soustřeďuje katolický ruch pedagogický kolem »Vychovatele«, »Vychovatelských listů«, »Slovenského učitele« a od r. 1937 vycházející »Slovenské školy« (nákl. Spolku sv. Vojtěcha v Trnavě).

Předními průkopníky moderních reforem didaktických na obecných školách byli Josef T ů m a a Josef K o ž í š e k, kteří pracovali o zdokonalení vyučování v prvouce. Josef K u b á l e k (n. 1876), vyniká jako odborník v metodice v duchu českém, zejména třídy elementární. Sem hledí zvláště jeho důkladné práce: »Dítě šestileté«, »Vyučování ve třídě elementární« (9. vyd. 1934), »Výzkum ve třídě elementární« (1926), »Naše slabikáře« (s prof. Jos. H e n d r i c h e m 1929). K němu se druží F. J u n g b a u e r, (»Život ve třídě elementární« 3. vyd. 1932, »Druhý školní rok« 1930), K. B. H r o c h a j. Nové směry didaktické a rozdíl mezi školou tradiční a novou školou podává kniha »Vyučovanie na školách jednotriednych a dvojtriednych v duchu nových učebných osnov« od dra Š o r n e r a, R o b a a K o z á k a.

Na soustavě winnetské a na daltonském plánu vypracovala v Bakově L. Ž o f k o v á osobitou soustavu metodickou. Vyučování hromadné se střídá s individuálním samoučením.

Pokusné školy v Čsl. republice (vzniklé 1928), užívají různých metod, a to jak metod hromadného vyučování, tak metod individuálního učení. Jaroslav S e d l á k a Karel Ž i t n ý založili r. 1922 pokusnou školu pracovní v Holešovicích. Sedlák napsal o tomto pokuse knihu: »Pět let v pokusné škole pracovní«; Žitný trilogii: »Lod' se solí« (1931), »Dravým proudem života« (1932) a »Loučení« (1933). Ve velkém rozsahu pokusné školství zlínské vedou ředitel národních škol St. V r á n a a řed. gymnasia Al. V a ň u r a. V reformu středního školství hluboce zasáhl řed. Jan Č e n ě k a univ. prof. dr. B. B y d ž o v s k ý, od něhož pochází návrh osnov pro střední školy, v nichž zdůrazněn princip žákovské aktivity.

V mateřském školství pracuje Ida J a r n í k o v á, El. B l á h o v á, R. B u d í n s k á, O. K n í ř o v á, M. B u c h a l o v á, L. R a t h a u s, J. S u l í k.